

UTSKRIFT

17

◇ 1977-2020 ◇

UTSKRIFT 17

1977–2020

EN VÄNBOK TILL ERIK OCH LENA

**KULTURMILJÖ
HALLAND**

KULTURMILJÖ
HALLAND

Utskrift ges ut av Stiftelsen Hallands Länsmuseum, Kulturmiljö Halland

Detta är nr 17 i en löpande serie

Postadress: Kulturmiljö Halland, Bastionsgatan 3, 302 43 Halmstad

Telefon: 035-19 26 00

E-post: kansli@kulturmiljohalland.se

Hemsida: www.kulturmiljohalland.se

Pärmens insidor: En djupdykning i lokalpressen med hälsning från Patrik Hallberg.

Fram- och baksida samt layout: Anders Andersson.

Redaktörer: Per Wranning och Leif Hægström.

©2019 Kulturmiljö Halland och resp. författare.

Författarna ansvarar själva för artiklarnas innehåll.

ISSN 1102-7290

Tryck: Kulturmiljö Halland, Halmstad 2019.

Innehåll

Förord	6
<i>Anas al Khabour</i>	
Till mina kära vänner Lena och Erik	9
<i>Monica Björk-Bulow</i>	
En hälsning	10
<i>Torbjörn Brorsson</i>	
Ås kloster, dess keramik och kontakter med moderklostret i Sorø	13
<i>Pär Connelid</i>	
Stora Slöinge – en tidigare storgård?	17
<i>Anders Håkansson</i>	
20 år – från torpare till slottsherre	21
<i>Leif Hügström</i>	
Utgårdaloke och Skreas järnålder	25
<i>Conny Johansson Hervén</i>	
Hörsås Revisited: The Sacred & Profane Memories of Conny Johansson Hervén	29
<i>Fredrik Larsson</i>	
På djupet med Halmstads historia – i mötet mellan gammalt och nytt	33
<i>Lennart Lundborg</i>	
Forskning om Hallands bronsåldershögar	37
<i>Linn Nordvall</i>	
Rapport till Erik och Lena om högen i Övraby socken, nr 25	41
<i>Christina Rosén</i>	
Gräsås – 30 år efteråt	45
<i>Bo Strömberg</i>	
Upptäckten av en välbesökt plats i Susedalens landskapsrum	49
<i>Stina Tegnhed</i>	
Ett altarskåp med ett ovanligt helgon – och möjligen konsthistoriens sötaste Jesusbarn.....	53
<i>Christina Toreld</i>	
På kors och tvärs genom halländsk järnålder	59
<i>Bengt Westergaard</i>	
En hög i Skedala	63
<i>Per Wranning</i>	
Det räcker med ett vykort!	65

Jämframställning vid Fyllinge. Illustration: Willy Lindström

Christina Toreld

På kors och tvärs genom halländsk järnålder

Under fem års tid hade jag förmånen att få arbeta som arkeolog på Kulturmiljö Halland, stiftelsen Hallands läns museer. Det gav mig oförglömliga minnen, många goda vänner och det lät mig dessutom få stifta bekantskap med ett landskap som jag tidigare antingen endast susat igenom på väg söderut eller bara hört om som en plats där mina skolkamrater i Borås firade sina sommarlov. Efter ett kortare gästspel som amanuens hos Riksantikvarieämbete blev jag ”värvad”. Erik ringde och erbjöd mig jobb! Lite svår att förstå var den allt, skånskan från Ystad på en skrapig telefon, men jag lyckades uppfatta vad det gällde och var jag skulle infinna mig. Lenas post-it-lappar på kontorets vägg styrde oss rätt bland uppdragen. Där började en resa genom Halland dit ni får följa med till tre stopp.

Första anhalt, Stafsinge utanför Falkenberg: Hallandsåsen, dubbelspåret – vilka minnen väcker det? Rhoca-Gil och grundvatten kanske några tänker på. Mina tankar återkommer emellertid däremot ofta till vem som egentligen bar den försilvrade fågelfibulan som låg i matjordslagret som täckte bronsåldersboplatsen i Staf-singe, nedanför Stomma kulle. De arkeologiska undersökningarna år 1998 blev upphovet till forskning kring en stormansgård (Påvel Nicklasson, 2001, *Strävsamma bönder och sturska stormän: Staf-singe och Halland från bronsålder till medeltid*) och för mig gav de upphov till funderingar kring borttappade saker. En fågelfibula var

*Fågelfibulan från
Stafsinge.
T. v. teckning i skala 1:2
av Viveka Rönn.
Nedan från In Situ,
Nicklasson 2001. Foto:
Claes Jansson*

ett exklusivt spänne som kunde pryda en kvinnas dräkt under 600-talet, vendeltid. Fågeln som avbildats på spännet var en rovfågel eller kanske en korp. Vem var kvinnan? Råkade hon tappa sitt vackra spänne eller hade hon gömt undan det? Vad betydde fågel-motivet för henne? Bar hon spännet med stolthet för det vackra hantverkets skull eller hade det en djupare symbolisk innebörd? Svaren kommer vi aldrig att få, men frågorna som väcktes lät kvinnan återigen ta sin plats i historien, där i Stafsinge år 1998.

Nästa anhalt, Lynga. Flygsand. Förödande för 1700-talets odlingar. Fantastiskt för bevarandet av järnålderslämningar. Efter att ha brottats med Bohuslänsk styv lera och grusig morän är det en fröjd att tänka tillbaka på gården från romersk järnålder vars grundplan rullade fram som ett skolexempel framför våra ögon när grävmaskinisten avlägsnat de mäktiga sandlagren. Så vackert, spåren av tre långhus från vilka det tydligt gick att utläsa byggnadernas konstruktioner och funktioner. Bilden av en nybyggarfamili, som omkring år 0 tog marken i anspråk för sitt hem och sin försörjning med odling och djurhållning, började framträda (Lennart Carlie, 2006, *Gården under sanden – Äldre järnåldersbebyggelse vid Lynga*). Guldkornet i sanden visade sig vara av järn. När det stora boningshuset skulle byggas till stoppade någon ned en kniv med spetsen uppåt invid en takbärande stolpe. Under förhistorisk tid finns en tradition av att offra något i samband med husbyggen. Det kan vara keramikkrärl, malstenar eller djurben som läggs ned vid husets stolpar i syfte att skapa lycka i huset eller för att avvärja olycka och

Kniven i Lynga. Skala 1:1. Foto: Staffan Hyll.

faror. Inom senare tiders folketro rekommenderades järn och spetsiga föremål som skydd mot onda makter, troll och oknytt. Fyndet av en kniv i ett stolphål till ett järnåldershus sätter tankarna i rullning. Vem placerade kniven där? Vad skulle husets invånare skyddas mot? Eller var handlingen en önskan om lycka och välgång? Förhistoriens människor kan inte tala till oss och berätta sina tankar men spåren av deras handlingar ger oss inblickar i deras rika föreställningsvärld och känsloliv.

Sista anhalt, Lidls centrallager utanför Halmstad. I regn, storm och snö undersökte tappra arkeologer den förromerska järnframställningsplatsen i Fyllinge. Arkeologi handlar inte endast om spåren som döljs under mark utan i hög grad hur vi kan få åtkomst till dessa spår. Seriekopplade värmemattor för att tina upp jordlagren. Väderskydd i form av stora tält som inte alltid tål vädret. Tack vare Eriks ledning och Lenas uppmuntran blev ändå situationen dräglig och den arkeologiska kunskapsupbyggnaden tog ytterligare ett kliv framåt (Christina Toreld & Per Wranning, 2005, *Förromersk järnålder i fokus.*). Nyfikenheten kring vilka människorna var som en gång bodde på platsen dämpades inte trots de praktiska problem som tillstötte. Hur var det att arbeta på järnålderns åkrar? Att dra årdret, att så, att vänta och hoppas på gott väder och sedan skörda? Vilka var krukmakarna som tillverkade gårdens kärl? Hur kändes det när krukorna gick i kras? Fick alla på gården vara med när smederna tände sina ugnar och förvandlade den röda, glödande, smältande metallen till användbara järnföremål? En undersökt plats ger så många ledtrådar till tidigare liv. Genom att foga ihop ledtrådarna kan vi både komma närmare enskilda händelser som skett på platsen och närma oss frågor kring organisation och kommunikation där platsen och dess människor blir del av ett större sammanhang. Där Lidl idag tar emot varutransporter från Europa och skickar dem vidare ut i Sverige kom någon en gång med kunskapen om att smälta järn och skapade förutsättningar för en blomstrande järnåldersgård vars tankar och produkter kunde spridas till andra.

Min tid i Halland stärkte min fascination över arkeologins förmåga att genom ett enda föremål, en struktur eller en datering kunna ge upphov till ny, spännande kunskap. Hur de fragment av historia som grävs fram läggs som pusselbitar till varandra för att skapa förståelse kring tider som flytt och låter oss skymta sedan länge glömda människor som levtt, verkat och till slut gått till sin sista vila. Halland går inte bara att passera igenom på väg någon annanstans, och det är slöseri att endast fira semester vid de vidsträckt stränderna: landskapet ruvar på mer än vad som ger sig till känna vid första anblick. Här finns lager av historia där arkeologin ger ledtrådar till de föränderliga förutsättningar människor levtt i. Till min hjälp att avkoda Hallands historiska hemligheter hade jag Erik och Lena; deras värme, deras professionalitet och kamratskap. Lenas näsa för goda viner och Eriks briljans i bilracingbanor tar jag tillsammans med många fina arkeologminnen med mig från min tid i Halland.